

ศึกษาความเป็นรมณีสถานตามหลักสปปายะเพื่อการท่องเที่ยวสำหรับผู้สูงอายุ :
กรณีศึกษาวัดสวนแก้ว อำเภอบางบัวทอง จังหวัดนนทบุรี
The Environment to Sappaya to Tourism for Elderly, A Case Wat Sounkeaw
Bankyai District Nonthaburi Province.

ชมพู่ โกติรัมย์* พันยา เขียวบุญจันทร์** สุรีพร เขียวบุญจันทร์*** สุปัญญา จันทร์ศรีเพ็ญ****
Chompoo Gotiram* Phanya keawboonjan** Sureepong keawboonjan*** Supanya Janpensri****
คณะอุตสาหกรรมบริการ ภาควิชามนุษยศาสตร์และสังคมศาสตร์ วิทยาลัยดุสิตธานี*
คณะศึกษาศาสตร์ มหาวิทยาลัยรัตนบัณฑิต**
คณะบริหารธุรกิจ มหาวิทยาลัยรัตนบัณฑิต***
นักวิชาการอิสระ****
Faculty of Industrial Service, DusitThani College*
Faculty of Education Rathanabanthid University **
Faculty of Business Administration Rathanabanthid University***
Independent scholar ****

บทคัดย่อ

การวิจัยนี้มีวัตถุประสงค์เพื่อ 1) ศึกษาสถานที่อันมีความเป็นรมณีสถานตามหลักสปปายะ 2) ศึกษาแนวทางการพัฒนาวัดให้เป็นแหล่งท่องเที่ยวสำหรับผู้สูงอายุ โดยเป็นการวิจัยเชิงคุณภาพ เครื่องมือที่ใช้ในการวิจัยเป็นการสัมภาษณ์เชิงลึก การสอบถาม การวิเคราะห์เอกสาร กลุ่มตัวอย่างคือพระสงฆ์ ผู้ที่เกี่ยวข้องกับวัด คนในชุมชน ผู้ปฏิบัติธรรมะนักท่องเที่ยว จำนวน 40 คน ผลการศึกษาพบว่า ความเป็นรมณีสถาน (อาราม) ประกอบด้วย มีที่พักอาศัยสอดคล้องประสานกับสิ่งแวดล้อมมีความเป็นธรรมชาติมีบรรยากาศร่มรื่น จัดระเบียบเส้นทางเดินชมธรรมชาติ ผู้คนมีความเป็นกัลยาณมิตร และมีบรรยากาศด้วยความเป็นรมณีสถานดังกล่าวจึงมีความเหมาะสมสำหรับผู้สูงอายุที่จะมาท่องเที่ยวและท่องเที่ยวเพื่อผ่อนคลายจิตเสริมปัญญาอย่างมีนัยสำคัญ

คำสำคัญ: สิ่งแวดล้อม, ผู้สูงอายุ, การท่องเที่ยว

Abstract

This research aimed 1) to study Environment location According to the principle of Sappaya 2) to study Guidelines for the development as a tourist attraction for elderly. This research is Qualitative research. This research was In-depth interviews Inquiry Document analysis. Examples of research are Monks Temple-related People in the community Practitioners and tourists 40 people

The results of the study showed that

1. Comfortable place include with There is a shelter in harmony with the environment. It is natural and has a shady atmosphere. Organize nature walks. People are friendly. And have a dharma lecture.
2. Therefore a comfortable place is suitable for the elderly for the elderly who will come to travel and Recite dharma to relax the mind, enhance intelligence significantly.

Keywords: Environment, elderly, tourism

บทนำ

เมื่อสังคมเจริญก้าวหน้าพัฒนาไปอย่างรวดเร็ว ตามที่เป็นอยู่ในปัจจุบัน หรือเรียกว่าสังคมยุคโลกาภิวัตน์ ผู้คนมีแนวโน้มยึดหลักบริโภคนิยมตามแบบอย่างสังคมตะวันตก โดยให้ความสำคัญต่อการพัฒนาด้านวัตถุ มากกว่าการพัฒนาด้านจิตใจ การพัฒนาก่อให้เกิดปัญหาต่าง ๆ มากมายที่เกิดขึ้นในสังคมไทยที่ส่งผลต่อการเจริญก้าวหน้าในการพัฒนาประเทศชาติ เป็นต้นว่า ปัญหาความยากจน ปัญหายาเสพติด ปัญหาการทุจริตคอร์รัปชัน อาจกล่าวได้ว่า ปัญหาเหล่านี้เป็นวาระแห่งชาติที่ทุกฝ่ายต้องหาแนวทางในการแก้ไขร่วมกันอันจะเป็นประโยชน์ต่อสังคมและประเทศชาติโดยรวม การเปลี่ยนแปลงทางสังคมหลายอย่าง ทำให้การดำเนินชีวิตมีความสะดวกมากยิ่งขึ้น สำหรับประเทศไทยมีโครงสร้างทางสังคมหนึ่งนั่นคือ วัดที่ดำรงสถานะเป็นศูนย์กลางของชุมชนทั่วทั้งประเทศ มีความสำคัญที่อยู่คู่บ้านคู่มืองมาตั้งแต่สมัยโบราณมา วัดในพระพุทธศาสนาถือว่าเป็นสถาบันหลักชุมชนที่ให้การศึกษาทั้งผู้เข้ามาบวชเรียน (การเรียนตลอดชีวิต) และยังเป็นที่ยอมรับนิยม ชัดเกล้าฝึกฝนเหล่ากุลบุตรมาต่อเนื่อง โดยผ่านกระบวนการฝึกอบรมตามระเบียบตามหลักธรรมและวินัย ระบบของวัดที่ได้จัดไว้อย่างมีแบบแผนแล้ว และวัดยังเป็นที่พึ่งพิงอาศัยของมนุษย์ทุกหมู่เหล่าที่เมื่อได้รับการสั่งสอนและมีการขัดเกลาอยู่เสมอนั้น เกิดการเรียนรู้ซึมซับเข้าสู่จิตใจรู้ว่าเป็นคุณและเป็นโทษแล้วก็ย่อมนำไปสู่การพัฒนาคุณธรรม จริยธรรมที่ดีในอนาคตได้ เพราะว่าถ้าได้รับการพัฒนาแล้วย่อมมีพฤติกรรมที่ดีขึ้น อยู่ที่ว่าแต่งแต่ให้เป็นแบบไหนเปลี่ยนไหนรูปร่างอย่างไร ทั้งนี้ก็เพื่อให้เขาเหล่านั้นได้เป็นทรัพยากรมนุษย์ที่ดีมีคุณภาพมีจิตใจที่งดงามโดยใช้หลักคุณธรรมและจริยธรรมเป็นหลักในการตกแต่งและพัฒนานั่นเอง ซึ่งวัดและพระสงฆ์มีบทบาทสำคัญยิ่งในการเผยแผ่พระพุทธศาสนาเพื่อส่งเสริมคุณธรรม จริยธรรมให้ประชาชนทุกหมู่เหล่า (พระครูปลัดสรวาย สิริสาโร, 2556)

วัดในฐานะเป็นศูนย์กลางของชุมชนเป็นทั้งสถานศึกษาอบรม การพัฒนาวัดตามหลักธรรมสัปปายะ ตามที่สมเด็จพระพุทธโฆษาจารย์ (ป.อ. ปยุตฺโต), (2548 : 89) กล่าวว่า สัปปายะคือความสะดวกสบาย ซึ่งมี 7 ประการ กล่าวคือ (1) คือมีสภาพแวดล้อม ตั้งแต่ดินฟ้าอากาศ ภาวะของฤดูกาล ที่เอื้อไม่ร้อนเกินไป ไม่หนาวเกินไป ดินน้ำ ฟ้าอากาศสะอาดบริสุทธิ์สดใส พื้นถิ่นภูมิณฑลเป็นรมณียที่น่านรื่นรมย์ (2) มีอาวาสที่พัก ที่นั่ง ที่นอน ที่อยู่อาศัย บ้านเรือน ที่มั่นคง ปลอดภัย ใช้งานดี ไม่มีสิ่งรบกวนหรือชวนรำคาญ (3) มีเส้นทาง การเดินทาง มีแหล่งอาหาร และเครื่องใช้ไม่สอยต่าง ๆ อยู่ไม่ไกลไม่ไกลเกินไป ไปได้สะดวกแต่ไม่ทำให้ให้พลุกพล่านวุ่นวาย (4) มีโภชนาหารพร้อม มีของกินไม่ขาดแคลน มีรสชาติตามสมควร และเกื้อกูลต่อสุขภาพ (5) เป็นสถานที่มีกัลยาณมิตร มีแต่คนดี คนมีเมตตา หรืออยู่ในถิ่นที่จะได้คบหาที่จะได้มาพูดคุยฟังพาอาศัยกัน มีคนที่เกื้อกูลเป็นกัลยาณมิตร มีท่านผู้ทรงคุณธรรม ทรงภูมิปัญญาที่จะไปพบปะสนทนา (6) มีการพูดคุยสนทนาธรรม ให้เจริญปัญญา ได้บุคคลสบายแล้วก็ยังมีโอกาสฟังเรื่องราวข่าวสารที่เอื้อปัญญา และ (7) มีเส้นทางเดินด้วยอิริยาบถ 4 คือ ยืน เดิน นั่ง นอน ดำเนินไปด้วยดี คล่องสบาย ไม่ติดขัด โดยรู้จัก บริหารอิริยาบถ รู้จักจัดปรับอิริยาบถเหล่านั้น ให้สมดุล ให้เกื้อกูลแก่สุขภาพด้วย

นอกจากนั้นแม้แต่การท่องเที่ยว แสวงบุญ ก็มักเป็นเรื่องเกี่ยวกับวัด ถึงแม้บทบาทของวัดอาจจะลดหรือถูกแทนที่ด้วยสถาบันอื่น แต่วัดยังดำรงความเป็นสถาบันให้การศึกษาด้านจิตวิญญาณ รัฐได้อาศัยวัดและพระสงฆ์เป็นศูนย์กลางแห่งการเรียนรู้มาเป็นเวลาช้านาน พระสงฆ์ซึ่งเป็นศาสนทายาทจึงต้องขับเคลื่อน และรักษาความสัมพันธ์กับชุมชนดังกล่าวให้สังคมได้อยู่ร่วมกันอย่างปกติสุข วัดจึงต้องร่วมกับชุมชนในการพัฒนาให้เป็นสถานที่ศึกษาแหล่งเรียนรู้ต่าง ๆ การพัฒนาวัดให้เป็นสถานที่ปฏิบัติธรรม สาธารณะประโยชน์ของชุมชน และเป็นบรรยากาศแห่งธรรมชาติ ถึงแม้ว่าจะถูกบดบังด้วยชุมชนและความเจริญของชุมชนบริเวณรอบวัดสวนแก้วอยู่บ้าง และเพื่อให้การบริหารจัดการพื้นที่วัดสวนแก้วให้เป็นไปตามธรรมเนียมสถาน คือถิ่นรมณียเป็นที่ตั้งต้น และที่ปรากฏใน

พระไตรปิฎก เล่ม 4 (วินย. 4/1/1) ว่า ภูมิสถานถิ่นนี้เป็นที่ร่มเย็นหนอ มีไพรสณฑ์ร่มรื่น น้ำชื่นชม น้ำชื่นบาน ทั้งมีแม่น้ำไหลผ่าน น้ำใส เย็นชื่นใจ ชายฝั่งทำนาก็ราบเรียบเป็นรมณีย์ ทั้งโคจรคามก็มีอยู่โดยรอบ เป็นสถานที่เหมาะสมหนอที่จะบำเพ็ญเพียร จากนั้นนี้สอดคล้องกับบรรยากาศการศึกษาทางการศึกษาทางสิ่งแวดล้อม อาคารสถานที่ที่มีความสำคัญที่เอื้อต่อการการเรียนรู้อบรม ด้วยเหตุนี้วัดจึงมีสภาพสิ่งแวดล้อมที่ร่มรื่นอิงอาศัยกับธรรมชาติ (อาราม) นำเข้าไปปฏิบัติธรรม เทียบผ่อนคลายความวุ่นวายจากโลกภายนอกเพื่อเติมอาหารจิตแก่ชีวิตโดยเฉพาะผู้สูงอายุ โดยทั่วไปบุคคลเมื่อเข้าสู่วัยสูงอายุจะมีการเปลี่ยนแปลงต่าง ๆ เกิดขึ้นมากมายทั้งทางด้านร่างกาย จิตใจ อารมณ์ สังคม และสิ่งแวดล้อม ผู้ที่ไม่สามารถปรับตัว ปรับใจต่อการเปลี่ยนแปลงต่าง ๆ เหล่านี้ได้ จึงมีโอกาสเกิดภาวะซึมเศร้าได้มากกว่าบุคคลวัยอื่น ซึ่งส่งผลต่อสุขภาวะของผู้สูงอายุเป็นอย่างยิ่ง วัดจึงเป็นดังสถานแพทย์ที่ผู้คนเข้าร่วมกิจกรรม หรือสำหรับผู้สูงอายุมาพักค้างคืนร่วมทำกิจกรรมจิตภาวนาหรือแม้แต่เพื่อท่องเที่ยวเชิงแสวงบุญ สอดตามที่พระหาบุญพิเชษฐ์ จันทร์เมือง (2553) ที่สะท้อนทัศนะว่าในการจัดการท่องเที่ยว “วัด” ทุกวัดมีทรัพยากรการท่องเที่ยวที่ “พร้อม” แต่สิ่งที่สำคัญในรูปแบบการจัดการท่องเที่ยว “รัฐ-เอกชน” ที่มีส่วนสนับสนุนการท่องเที่ยว ควรเข้าไปสนับสนุนจัดการบริหาร และดำเนินการให้เกิด “มาตรฐานสากล” ที่เป็นส่วนสนับสนุนการจัดการท่องเที่ยว ที่สัมพันธ์กับการ “อนุรักษ์-รักษา-สืบทอด” ทั้งในส่วนศาสนสถาน หลักการ และเจตนารมณ์ทางศาสนา

จากข้อมูลของกรมการท่องเที่ยวและกรมการกงสุล กระทรวงต่างประเทศ นักท่องเที่ยวสูงอายุมีความพึงพอใจ โดยมีสาเหตุจาก การเดินทางมีความปลอดภัย ได้ดำเนินชีวิตอย่างเรียบง่ายและช้า ปัจจัยด้านการบริการที่มีผลต่อการเลือกพักโรงแรมของนักท่องเที่ยวผู้สูงอายุชาวไทย ปัจจัยสถานที่ ปัจจัยด้านราคา ปัจจัยด้านสิ่งอำนวยความสะดวก เช่น ป้ายบอกทางที่มีขนาดตัวอักษรที่ชัดเจน ทางลาดสำหรับรถเข็น บริเวณพื้นที่ทางเดินที่เหมาะสมสำหรับรถเข็นทางลาดชัน การเพิ่มแรงจูงใจและกระตุ้นให้ผู้สูงอายุเดินทางมาท่องเที่ยวในไทยมากขึ้นจำเป็นต้องกำหนดนโยบายท่องเที่ยวสำหรับผู้สูงอายุให้ชัดเจนผู้สูงอายุให้ชัดเจน และควรทำอย่างต่อเนื่องพัฒนาและปรับปรุงโครงสร้างพื้นฐานหรือสิ่งอำนวยความสะดวกรวมถึงบริการต่าง ๆ ให้มีความพร้อมที่จะรองรับนักท่องเที่ยวกลุ่มนี้ ที่เป็นการท่องเที่ยวในลักษณะที่ไม่เร่งรีบ เรียบง่าย ใกล้ชิดธรรมชาติ ปลอดภัย ไม่สร้างมลพิษ เน้นอาหารสะอาดเพื่อสุขภาพ การเตรียมความพร้อมบริการด้านความปลอดภัย จัดให้มีเจ้าหน้าที่นำเที่ยวที่มีความรู้ด้านการปฐมพยาบาล จัดเตรียมพาหนะเดินทางที่เน้นการขึ้นลงสะดวก (พื้นไม่สูง ประตูกว้าง เป็นต้น) ตลอดจนเพิ่มสิ่งอำนวยความสะดวกต่าง ๆ เช่น บริการรับส่งจากสนามบิน การดูแลยกกระเป๋า รวมถึงบริการตรวจร่างกายในโรงพยาบาล เป็นต้น

จากแนวคิดด้วยสัปปายะ หรือรมณีสถาน คือมีความสบายหรือมีความรื่นรมย์จากสภาพแวดล้อมภายนอกอันส่งผลต่อจิตใจ คณะผู้วิจัยสนใจศึกษาความเป็นรมณีสถานของวัดสวนแก้ว เพื่อให้เป็นสถานที่ศึกษาความรู้ เป็นศูนย์กลางในการพัฒนาด้วยจิตใจ ศูนย์รวมสายศรัทธาจากพุทธศาสนิกชน โดยอาศัยหลักรมณีสถานที่ที่กล่าวมาข้าง จึงสามารถดึงแรงศรัทธาเข้าวัดทั้งการปฏิบัติธรรมท่องเที่ยวไปในตัว

วัตถุประสงค์การวิจัย

1. เพื่อศึกษาความเป็นรมณีสถานตามหลักสัปปายะในวัดสวนแก้ว อำเภอบางใหญ่ จังหวัดนนทบุรี
2. เพื่อศึกษาแนวทางการพัฒนาวัดให้เป็นแหล่งท่องเที่ยวสำหรับผู้สูงอายุ

สมมุติฐานการวิจัย

การวิจัยครั้งนี้มีสมมุติฐานดังนี้

1. การพัฒนาวัดตามหลักสัปปายะ เป็นสถานที่เอื้อต่อการปฏิบัติธรรม ผ่อนคลายทางจิต

2. ผลจากการพัฒนาวัดตามรูปแบบสัปปายะเป็นแหล่งเรียนรู้ ท่องเที่ยวผ่อนคลาย

การทบทวนวรรณกรรม

สัปปายะในคัมภีร์วิสุทธิ หมายถึง มีประโยชน์ ก่อให้เกิดความเจริญ เป็นที่สบายและเป็นอุปการะแก่การชักนำจิตเข้าสู่สมณะและวิปัสสนา สบาย, สบายใจ, สิ่งที่เกิด, สิ่งที่เกิดจากการอยู่ดีและการที่จะพัฒนาชีวิต สิ่งที่เหมาะสมกัน อันเกี่ยวเนื่องในการเจริญภาวนาให้ได้ผลดี ช่วยให้สมาธิตั้งมั่น ไม่เสื่อมถอยประกอบด้วย (1) อาวาสสัปปายะ (ที่อยู่อันเหมาะสมเช่น ปลอดภัย ไม่พลุกพล่านจอแจ) (2) โคจรสัปปายะ (แหล่งอาหารอันนวย) ที่เที่ยว เช่น มีหมู่บ้านหรือชุมชนที่มีอาหารบริบูรณ์ อยู่ไม่ใกล้ไม่ไกลเกินไป (3) ภัตตสัปปายะ (การพุดคุยที่เหมาะสม เช่น พุดคุยเล่าขานกันแต่ในเวลารัตน 10 และพุดแต่พอประมาณ ขาวสารและสื่อสารที่เอื้อปัญญา) (4) บุคคลสัปปายะ (บุคคลที่ถูกกันเหมาะสม เช่น ไม่มีคนร้าย แต่ผู้ทรงคุณธรรม ทรงภูมิปัญญาเป็นที่ปรึกษาเหมาะสม) (5) โภชนสัปปายะ (อาหารที่เหมาะสม เช่น ถูกกับร่างกาย เกิดผลต่อสุขภาพ) (6) อุตสัปปายะ (ดินฟ้าอากาศธรรมชาติแวดล้อมที่เหมาะสม เช่น ไม่หนาวเกินไปไม่ร้อนเกินไป เป็นต้น) (7) อิริยาบถสัปปายะ (อิริยาบถที่เหมาะสม เช่น บางคนถูกกับกิจกรรม บางคนถูกกับนั่ง ตลอดจนมีการเคลื่อนไหวที่พอดีมีอิริยาบถสมดุล

ความหมายที่แท้ของสัปปายะคือ สิ่งแวดล้อมที่เหมาะสม ที่มาเกิดจากการประพฤติปฏิบัติธรรม เป็นไปด้วยความสบายกาย สบายใจ โดยหลักสัปปายะมีอยู่ด้วยกัน 7 อย่างคือ (1) ที่อยู่เหมาะสม สงบ พื้นที่สะอาด สะอาด ไม่พลุกพล่านจอแจ (2) การเดินทางเหมาะสม ไปมาสะดวก ถนนหนทางเรียบร้อย ไม่ซับซ้อนวกไปวกมา (3) การพุดคุยเหมาะสม สนทนาแต่เรื่องดี ๆ สร้างประโยชน์ให้ตัวเอง ไม่มอมเมาไปในทางที่ผิด (4) บุคคลเหมาะสม มีผู้รู้ ครูบาอาจารย์ และกัลยาณมิตร คอยชี้แนะชักนำไปในทางที่ถูกที่ควร (5) อาหารเหมาะสม (6) อากาศเหมาะสม สดชื่น ร่มรื่น ร่มเย็น ไม่ร้อน ไม่หนาวเกินไป (7) อิริยาบถเหมาะสม จัดการพื้นที่ให้นั่ง นอน เดิน ได้อย่างสะดวกสบาย ไม่ขัดขัดระหว่างการปฏิบัติธรรม

จากศึกษามาพอสรุปได้ว่า หลักสัปปายะ หมายถึง สถานที่ที่มีทั้งอาหารการกิน สภาพแวดล้อมมีความเป็นธรรมชาติสงบร่มรื่น เอื้อหรือเกิดจากการปฏิบัติธรรม และแวดล้อมด้วยผู้ทรงธรรมและทรงภูมิปัญญา เพื่อเป็นการช่วยให้การพัฒนาตนเองได้รับผลอย่างเต็มที่จนบรรลุคุณงาม

จิราวดี รัตนไพฑูรย์ชัย (2557) ปัจจุบันตลาดผู้สูงอายุ (อายุ 60 ปีขึ้นไป) มีแนวโน้มเพิ่มขึ้น ชีวิตหลังเกษียณ ผู้สูงวัยมักประกอบกิจกรรมต่าง ๆ โดยเฉพาะกิจกรรมสันทนาการ และการเดินทางท่องเที่ยวเพื่อพักผ่อนหรือเที่ยวชมศิลปวัฒนธรรมและธรรมชาติ เนื่องจากมีเวลามากกว่าวัยอื่น และมีความพร้อมทางการเงิน การท่องเที่ยวสำหรับผู้สูงวัยจึงเป็นช่องทางการท่องเที่ยวตลาดใหม่ เนื่องจากเป็นตลาดที่มีคุณภาพและมีกำลังในการท่องเที่ยวสูงกว่าตลาดทั่วไป รูปแบบและพฤติกรรมท่องเที่ยวที่แตกต่างจากนักท่องเที่ยวทั่วไปคือ เน้นการท่องเที่ยวและบริการที่มีคุณภาพดีคุ้มค่า เน้นการซื้อด้วยเหตุผลไม่ใช่อารมณ์ ให้ความสำคัญกับความพึงพอใจเป็นการพักผ่อนใช้จ่ายสูง มีความสามารถในการใช้บริการในราคาสูง ขณะเดียวกันคำนึงความมั่นใจ ความปลอดภัย ความมั่นใจด้านบริการ ใส่ใจดูแลสุขภาพที่เลือกกิจกรรมที่เหมาะสมกับวัยและสุขภาพ

การพัฒนาวัดพจนานุกรม ฉบับราชบัณฑิตยสถาน พ.ศ. 2452 หมายถึงทำให้เจริญ การเปลี่ยนแปลงในทางเจริญขึ้น การคลี่คลายไปในทางดีและพจนานุกรม ฉบับราชบัณฑิตยสถาน พ.ศ. 2542 ได้ให้ความหมายของคำว่า “วัด” ไว้ว่า สถานที่ทางศาสนา โดยปรกติมีโบสถ์วิหารและที่อยู่ของสงฆ์หรือนักบวชเป็นต้น หากนำทั้งสองคำมารวมกัน คือการพัฒนาวัด ก็จะได้ความหมายว่า การพัฒนาศาสนสถานให้เจริญ หมายถึง การปรับปรุงสภาพวัดและการดำเนินกิจกรรมต่าง ๆ ของวัดจนกระทั่งมีความเจริญรุ่งเรืองเป็นศูนย์รวมจิตใจของประชาชนและเป็นศูนย์กลางของชุมชน

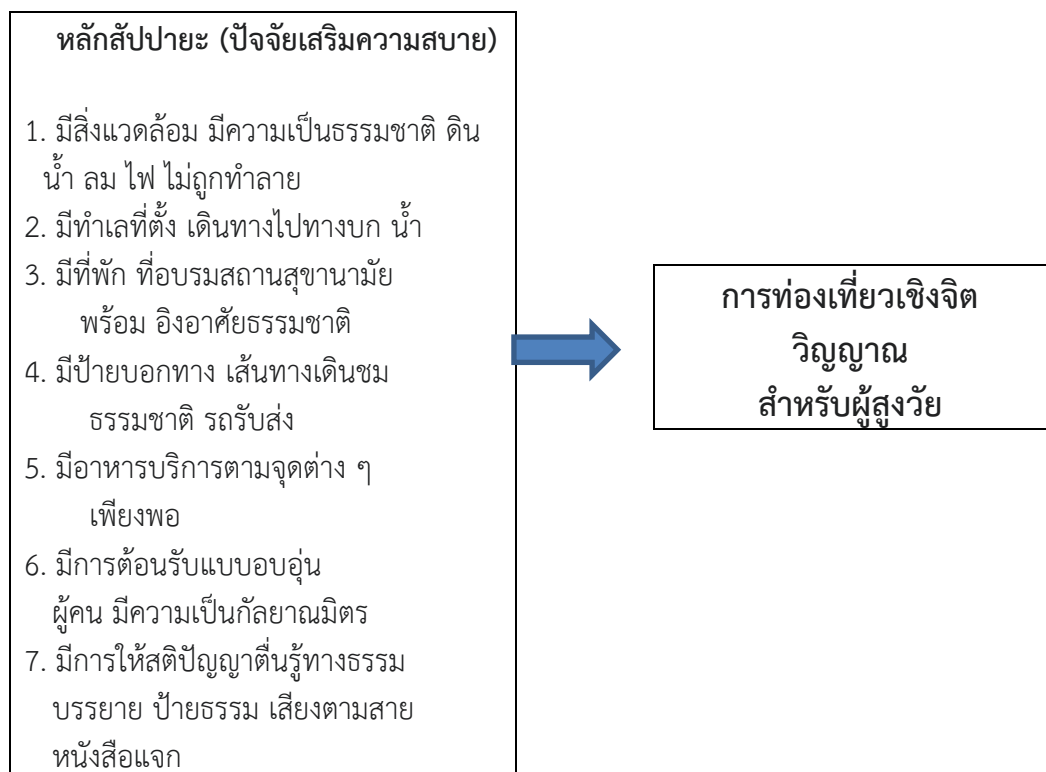
สำนักงานพระพุทธศาสนาแห่งชาติ ได้อธิบายไว้ว่า วัดในฐานะองค์กรชุมชน ประเภทหนึ่งซึ่งมีปฏิสัมพันธ์กับประชาชนหรือชุมชนในเขตพื้นที่วัดและอาณาบริเวณใกล้เคียง มากกว่าองค์กรชุมชนอื่น ในการพัฒนาวัดตามมาตรฐานที่กำหนดนั้น วัดควรจะมีบทบาทในการทำหน้าที่และมีกิจกรรมโดยเจ้าอาวาสและคณะกรรมการของวัดจะต้องมีระบบการบริหารจัดการวัดที่ทันสมัย มีการนำระบบเทคโนโลยีสารสนเทศมาใช้ในการจัดเก็บข้อมูลต่าง ๆ ที่มีความ โปร่งใสสามารถตรวจสอบได้ เพื่อให้ชุมชนมีความไว้วางใจ (Trust) เปิดโอกาสให้ชุมชนมีส่วนร่วมในการบริหารจัดการวัด สำนักงานพระพุทธศาสนาแห่งชาติจึงได้กำหนดกรอบในการพัฒนาวัดสู่ความเป็นมาตรฐาน ซึ่งจะช่วยให้วัดทราบถึงสภาพการพัฒนาในข่ายที่พึงประสงค์ร่วมกันซึ่งจะต้องมีขอบเขตหรือกรอบการพัฒนาที่แน่นอนชัดเจน จึงจะทำให้เกิดความรัดกุมในการที่จะไม่ทำให้เกิดความแทรกซ้อนในบริบทที่ไม่เกี่ยวข้องกับการพัฒนาวัด

วิธีดำเนินการวิจัย

ขอบเขตการวิจัย

การวิจัยครั้งนี้เป็นการวิจัยเชิงคุณภาพ (Qualitative Research) โดยมีขอบเขตของการวิจัย ดังนี้

1. ขอบเขตด้านเนื้อหา โดยศึกษาความหมายความเป็นสัปปายะ จากหนังสือ วิทยานิพนธ์ที่เกี่ยวข้องและเว็บไซต์ ประกอบการสัมภาษณ์แบบเจาะลึก รวมทั้งสังเกตการณ์เทียบเคียงหลักสัปปายะด้วย
2. ขอบเขตด้านประชากร ประชากรที่ใช้ในการศึกษานี้คือ ผู้มีส่วนเกี่ยวข้องกับวัดสวนแก้ว จำนวน 40 รูป/คน ดังนี้ พระภิกษุ จำนวน 10 รูป คนในชุมชนข้างวัด จำนวน 5 คน ผู้แสวงบุญ จำนวน 10 คน และนักท่องเที่ยวจำนวน 15 คน
3. ด้านสถานที่ คือวัดสวนแก้ว อำเภอบางใหญ่ จังหวัดนนทบุรี
4. ด้านเวลา ภาควิชาการศึกษาที่ 1 ปีการศึกษา 2560

ภาพที่ 1 กรอบแนวคิดการวิจัย

ขั้นตอนการวิจัย

ขั้นตอนที่ 1 ศึกษาหลักสัปปายะ

1. การวางแผนเก็บข้อมูล คณะผู้วิจัยได้วางแผนเก็บข้อมูลในพื้นที่โดยได้กำหนดวันเวลา โดยใช้เวลาวันพระ วันเสาร์ วันอาทิตย์ และวันหยุดนักขัตฤกษ์
2. ศึกษาข้อมูลในระดับปฐมภูมิโดยการศึกษาแนวคิด ทฤษฎีเกี่ยวกับหลักสัปปายะและการท่องเที่ยวสำหรับผู้สูงอายุเพื่อให้เข้าใจนำไปสู่การตั้งประเด็นแบบสอบถาม

ขั้นตอนที่ 2 ศึกษาภาคสนาม

1. การเก็บข้อมูลภาคสนามโดยการสัมภาษณ์เชิงลึกและข้อคำถามแบบปลายเปิด
 - 1) พระสงฆ์
 - 2) เจ้าหน้าที่วัด
2. สัมภาษณ์ สังเกตการณ์ ร่วมกิจกรรมของวัดเพื่อเก็บข้อมูลโดยรอบโดยเทียบเคียงกับหลักสัปปายะ

เครื่องมือที่ใช้ในการวิจัย

เครื่องมือที่ใช้ในการวิจัย แบ่งออกได้ดังนี้

1. แบบสัมภาษณ์แบบมีโครงสร้าง หรือคำถามในการสัมภาษณ์ ผู้วิจัยใช้คำถามสัมภาษณ์ แบบปลายเปิด โดยผู้ให้ข้อมูลสามารถตอบคำถามได้อย่างครบถ้วนสมบูรณ์เท่าที่ผู้ให้ข้อมูลต้องการในกรอบความเป็นสัปปายะของวัดสวนแก้ว
2. เครื่องบันทึกเสียง ใช้บันทึกข้อมูลเสียงผู้สัมภาษณ์จากการสนทนาระหว่าง ผู้วิจัยกับผู้ให้สัมภาษณ์ แล้วนำมาถอดข้อความเพื่อใช้ในการวิเคราะห์ข้อมูลต่อไป
3. สมุดบันทึกข้อมูลในภาคสนาม ใช้บันทึกชื่อผู้ให้ข้อมูล

การวิเคราะห์ข้อมูล

เพื่อให้การวิเคราะห์ข้อมูลตรงตามวัตถุประสงค์การวิจัย ผู้วิจัยได้วิเคราะห์ข้อมูลดังนี้

1. การวิเคราะห์เนื้อหา (content analysis) จากการศึกษาเอกสารที่เกี่ยวข้องกับหลักสัปปายะจากสถานที่จริงว่าสอดคล้องกับข้อใด
2. วิเคราะห์จากคำให้สัมภาษณ์ว่าสอดคล้องกับหลักสัปปายะข้อใด
3. การหาแก่นคำตอบประเด็นใดประเด็นหนึ่ง ว่าแต่ละประเด็นจากบทสัมภาษณ์สอดคล้องกันหรือไม่ไปในทิศทางเดียวกันหรือไม่ มากน้อยแค่ไหน พิจารณาความสัมพันธ์
4. การถอดเทปบทสัมภาษณ์แล้วหาความสัมพันธ์และสอดคล้องกัน
5. วิเคราะห์สถานที่ กิจกรรมภายในวัดว่า ข้อใดมีความเป็นจริงตามหลักสัปปายะและข้อใดมีส่วนต้องพัฒนา หรือแก้ไขให้สอดคล้องตามหลักสัปปายะ เพื่อสังเคราะห์แนวทางการพัฒนา ให้ตรงตามบริบทตามหลักสัปปายะทั้งทฤษฎีและแนวทางปฏิบัติ

ผลการวิจัย

1. ความเป็นธรรมณีสถานตามหลักสัปปายะในวัดสวนแก้ว อำเภอบางใหญ่ จังหวัดนนทบุรี

การศึกษาความเป็นธรรมณีสถานตามหลักสัปปายะเพื่อการท่องเที่ยวสำหรับผู้สูงอายุ : กรณีศึกษาวัดสวนแก้ว อำเภอบางใหญ่ จังหวัดนนทบุรี ได้นำเสนอผลการศึกษาและปรากฏการณ์ที่เกิดขึ้น จากการวิเคราะห์ความเป็นสัปปายะ โดยมีผลการวิจัยดังนี้

แม้จุดมุ่งหมายเน้นด้านการพัฒนาจิตใจและปัญญา ซึ่งเป็นคุณลักษณะหรือปัจจัยภายใน อย่างไรก็ตามจากแนวคิดทฤษฎีความสำคัญของการพัฒนาวัด ให้เป็นธรรมณีสถานนั้นเป็นส่วนหนึ่งในการสร้างความ

เจริญก้าวหน้าทางศาสนาและเป็นศิลปวัตถุของชาติในฐานะวัดเป็นสมบัติของส่วนรวม และทำหน้าที่พัฒนาจิตใจของพุทธศาสนิกชนให้ได้รับความรู้ ความเข้าใจในหลักธรรมทางพระพุทธศาสนา วัดโดยทั่วไปก็เป็นไปตามรูปแบบที่วางไว้ ซึ่งการพัฒนาวัดอาจมีข้อปลีกย่อยนั้นขึ้นอยู่กับลักษณะของชุมชน คือวัดในป่า ในบ้านและในเมือง แต่เนื้อที่ควรเป็นที่สถานที่ที่มีความสงบร่มรื่น แหล่งให้ความรู้ ห้างไกลสิ่งมอมเมาจึงเรียกว่าเขตบุญ

จากการศึกษา ความเป็นธรรมเนียมสถานตามหลักสัปบายะของการพัฒนาวัดส่วนแก้ว ให้มีความเป็นธรรมเนียมสถาน ตามต้นแบบสวนโมกข์ โดยยึดหลักสัปบายะ 7 มาเป็นเกณฑ์และจากการศึกษาเอกสารและลงเก็บข้อมูลสัมภาษณ์พุทธศาสนิกชนที่มีความเกี่ยวกับวัดวัด พระสงฆ์ รวมทั้งนักแสวงบุญ นักท่องเที่ยวพบว่า

1) **ด้านความเป็นธรรมชาติ** (อุตุสัปบายะ) คือสภาพดินฟ้าอากาศ บริเวณวัดมีความรื่นรมย์น้อยใหญ่ แผ่กิ่งก้านสาขาคงความเป็นธรรมชาติอยู่สูง มีคูน้ำภายในบริเวณ มีต้นไม้ตกแต่งเป็นสวนมากกว่าสิ่งก่อสร้าง มีความปลอดภัยได้ถึงความสงบตามธรรมชาติดังเดิมในชนบท จึงเอื้อต่อการบริหารจัดการให้เกิดประโยชน์และคุณค่าทางจิตใจ ธรรมชาติ ธรรม มีความสัมพันธ์กับความรู้สึก ซึ่งสอดคล้องตามพระไตรปิฎก เล่ม 4 (วินย.4/1/1) ว่า ภูมิสถานถิ่นนี้เป็นที่ร่มเย็นหน่อ มีไพรสมถ่มรื่น น้ำชื่นชม น้ำชื่นบาน ทั้งมีแม่น้ำไหลผ่าน น้ำใสเย็นชื่นใจ ชายฝั่งทำน้ำก็ราบเรียบเป็นธรรมเนียม ทั้งโคจรคามก็มีอยู่โดยรอบ เป็นสถานที่เหมาะจะเจริญหาที่บำเพ็ญเพียร

2) **ด้านที่พัก** (อาวาสสัปบายะ) พบว่า ศาสนสถานต่าง ๆ สิ่งปลูกสร้างภายในวัดส่วนแก้ว เป็นจุดเด่นของที่นี่ ซึ่งไม่มีอุโบสถ วิหาร เช่นที่อื่น แต่ใช้ร่มไม้ขนาดใหญ่และสัญลักษณ์เพื่อทำกิจกรรมสงฆ์ มีศาลาปฏิบัติธรรม พอหลบฝนที่อิงอาศัยกับต้นไม้ สำหรับพื้นที่ด้านหน้าของวัดมีความไม่สะดวกอยู่บ้างเพราะเป็นส่วนที่ทางจัดได้จัดเป็นส่วนสงเคราะห์สังคมด้วยการจำหน่ายสินค้ามือสองราคาถูก และที่พักรองรับผู้มาแสวงบุญมีพร้อม และสถานสุขา พร้อมรองรับผู้คนที่เข้ามาวัดเป็นจำนวนมาก ส่วนด้านในพื้นที่มีพักของสงฆ์ขนาดเล็กเรียงรายใต้ต้นไม้ พบว่าเนื่องจากภายในวัด จะก่อสร้างสิ่งใดก็ตาม จะไม่ทำลายธรรมชาติ กล่าวคือ ดิน น้ำ ลม ไฟ ให้ทำงานอย่างสัมพันธ์กัน

3) **ด้านทำเลที่ตั้ง** (โคจรสัปบายะ) พบว่า ทำเลที่ตั้งของวัดไม่ไกลจากเมืองมากนัก ปัจจุบันชุมชนเมืองรุกคืบเข้ามาประชิดวัดแล้ว เดินทางไปได้ทั้งทางบก และน้ำ มีป้ายบอกทางเป็นระยะ ๆ การเดินทางมายังวัดเพื่อแสวงบุญ ปฏิบัติธรรม หรือแม้แต่การท่องเที่ยว มีความสะดวกสบายเป็นอย่างมาก ทั้งในการขับรถมาเอง หรือด้วยรถโดยสารสาธารณะ แต่อาจไม่สะดวกสำหรับวันหยุดเนื่องจากจำนวนผู้คนเข้าวัดจำนวนมาก

4) **ด้านอาหาร** (โภชนสัปบายะ) พบว่า ภายในวัดมีร้านอาหาร เครื่องดื่ม ไว้คอยบริการอย่างเพียงพอ โดยจัดไว้บริเวณส่วนหน้าของวัดมีรูปลักษณะคล้ายในห้าง แต่บรรยากาศความสวน ส่วนบริเวณด้านในลานน้ำตกจำลองมีร้านอาหารบริการเช่นกัน ทั้งหมดการจัดร้านเน้นไม่ทำลายธรรมชาติ และมีอาหาร ผักพื้นบ้าน น้ำดื่มสมุนไพรเพื่อสุขภาพจากผลไม้ ที่ชุมชนและเจ้าหน้าที่วัดมาวางจำหน่ายลักษณะงานวัด

5) **ด้านบุคคล** (บุคคลสัปบายะ) พบว่า ความเป็นกัลยาณมิตร ผู้คนมีการต้อนรับทักทายยิ้มแย้ม ประชาสัมพันธ์ และนักแสวงบุญ นักท่องเที่ยว บุคคลที่อยู่ในวัดและเดินทางมายังวัด ล้วนมีจิตโน้มไปด้านความดีอยู่แล้ว เนื่องจากอิทธิพลกลุ่มนำทาง สำรวมกิริยาอาการอันเนื่องสภาพแวดล้อมผู้คนมีอิทธิพลต่อพฤติกรรมบริการด้วยจิตมิตรไมตรี ไม่มี ขโมย ผู้ร้าย ซึ่งเป็นอันตรายต่อความปลอดภัยของชีวิตและทรัพย์สิน

6) **ด้านจิตปัญญา** (ธัมมสัปบายะ) พบว่า มีการบริหารอย่างดี โดยการแจกหนังสือธรรม เทปซีดี ต้นไม้บอกธรรมป้ายบอกทาง มีการบรรยายธรรมในลานธรรมรายล้อมด้วยธรรมชาติฟังเสียงน้ำตกจำลองขนาดใหญ่ วัดนี้จะเน้นให้ผู้คนตื่นรู้เกิดปัญญาธรรม ส่วนกิจกรรมทำบุญเป็นไปเพื่อยังชีพของสงฆ์เท่านั้น และมีโครงการการอบรมแก่หน่วยงานต่าง ๆ โดยมีที่พักแรมพร้อมแก่ผู้แสวงบุญข้อ 2

7) ด้านเส้นทางภายในวัด (อิริยปถสัปปายะ) พบว่า วัดมีพื้นที่ขนาดใหญ่ ทำให้มีแผนที่บริเวณภายในวัด เส้นทางเดิน ป้ายบอกทาง มีความสะดวกเหมาะสมในการเคลื่อนไหวอิริยาบถ และเดินชมธรรมชาติในตัว มีที่นั่งไว้ให้พักเรียงรายทาง

2. เพื่อศึกษาแนวทางการพัฒนาวัดให้เป็นแหล่งท่องเที่ยวสำหรับผู้สูงอายุ

จากการศึกษาแนวทางการพัฒนาวัดสวนแก้วเกี่ยวกับความเป็นรมณีสถานก่อให้เกิดความสำคัญสามารถที่เป็นต้นแบบของวัดอีกหลายวัด พบว่า บุคคลทั้งพระและฆราวาสที่เกี่ยวเนื่องกับวัด (กรรมกรวัด) มีจิตอาสาเข้ามาทำงานในวัด ในส่วนที่พระสงฆ์ในวัดไม่สามารถทำได้ ทั้งหมดต่อยอดจากด้วยปณิธานของวัดและความตั้งใจของพระพยอม กัลยาโณ (พระราชธรรมนิเทศ) ที่จะพัฒนาวัดให้เป็น สวนโมกข์ แห่งที่สอง จากการศึกษา ทั้งสังเกตการณ์ สัมภาษณ์เจ้าหน้าที่ของวัด และผู้มีส่วนเกี่ยวข้องกับการวัดพบว่า จากแนวทางการพัฒนาของวัดตามแนวสัปปายะมาจนถึงปัจจุบันมีผลตามตารางดังนี้

แนวทางการพัฒนาตามหลักสัปปายะ เป็นแหล่งท่องเที่ยวเชิงจิตวิญญาณสำหรับผู้สูงอายุ						
ด้านกายภาพ				ด้านจิตภาพ		
อาหารสบาย มีบริการ สะดวกสบาย	บริการสบาย มีต้อนรับ ด้วยความ เป็น กัลยาณมิตร	เดินชมในวัด สบาย มีเส้นทาง ส่วนใน/นอก บอกชัดเจน มีรถรับส่งไป ยังจุดต่าง ๆ	สัญจรสบาย เดินไปไม่ ยากไม่ห่าง จากถนนใหญ่ ทั้งบกและทาง น้ำ	สบายใจ สภาพแวดล้อม ร่มรื่น จำลอง ธรรมชาติ น้ำตกมีความ ร่มรื่น	จิตสว่างมี ธรรมบริการ อาหารจิต	ที่พักเงียบไม่ วุ่นวาย และเพียงพอ
แหล่งเรียนรู้/บริหารจิต		สังคมสงเคราะห์		ตลาดชุมชน		การท่องเที่ยว

ภาพที่ 2 แนวทางการพัฒนาตามหลักสัปปายะของวัดสวนแก้ว

จากภาพแสดงให้เห็นว่า การที่วัดสวนแก้วมีปณิธานแน่วแน่ที่ทำให้วัด ซึ่งตั้งอยู่ชานเมืองปัจจุบันมีความเป็นเมือง ให้มีความเป็นสวนตามที่เป็นอยู่ในปัจจุบัน ไม่เน้นสร้างวัตถุหรือสิ่งก่อสร้างใหญ่โตมาบดบังความเป็นธรรมชาติ ทางวัดจิตอาสาช่วยเหลือดูแลวัด เพราะในบางเรื่องเกินวิสัยของสมณะ ทั้งนี้สืบเนื่องจากการขับเคลื่อนตามหลักสัปปายะทั้ง 7 ตามที่กล่าวมาได้บรรลุผล จึงเป็นที่รู้จักอย่างกว้างขวาง ทางวัดได้เพิ่มบทบาทด้วยการนำผลผลิตการเกษตรทั้งวัตถุดิบ และแปรรูปมาจัดจำหน่ายในราคาถูกบุญทุนต่ำ ได้ส่งเคราะห์ผู้คนชุมชนเป็นจำนวนมาก ประเด็นนี้ได้มีผู้คนมาวัดไม่ได้มาแค่ทำบุญเพียงอย่างเดียว แต่เชื่อมโยงกับผลพวงที่วัดพัฒนามาอย่างต่อเนื่อง ทั้งการเรียนรู้ อบรมมีทั้งค้างคืน ไปกลับทั้งส่วนบุคคลและคณะ ทั้งการสังเคราะห์การอาชีพ ตลาดชุมชน และที่สำคัญการท่องเที่ยวทางจิตวิญญาณที่รองรับผู้สูงอายุที่นับวันหาได้ยากในสังคมเมืองที่มีรมณีสถานเช่นนี้รองรับเพิ่มขึ้น

อภิปรายผลการวิจัย

การศึกษาความเป็นรมณีสถาน (อาราม) จากเอาทฤษฎีมาเป็นกรอบและลงพื้นที่ศึกษาโดยเอาหลักสัปปายะ 7 มาเป็นเกณฑ์วัด และสัมภาษณ์ถึงแนวทางการดำเนินการจากทางวัดสวนแก้ว อำเภอบางใหญ่ จังหวัดนนทบุรี ทำให้เห็นว่าการสร้างวัดโดยจำลอง สวนโมกข์ (วัดธารน้ำไหล) แห่งจังหวัดสุราษฎร์ธานี ประเด็นการพัฒนาวัดให้เป็นรมณีสถาน เมื่อเข้าไปบริเวณวัดสวนแก้วเหมือนกับเดินในสวนป่า มีความร่มรื่นจากต้นไม้เขียว

ใหญ่ สายน้ำคูคลองบริเวณวัดสัมผัสได้ถึงความสงบ กิจกรรมต่าง ๆ อยู่ภายใต้ต้นไม้ขนาดใหญ่ มีความแปลกใหม่ที่วัดสวนแก้วได้พัฒนามีความสอดคล้องกับหลักสัปปายะ สิ่งที่พบในวัดสวนแก้ว คือสิ่งก่อสร้างเช่นโบสถ์ วิหาร (อาวาสสัปปายะ) ไม่มีในวัดสวนแก้ว ที่พักสงฆ์ขนาดเล็กซ่อนตัวอยู่ในสวน จะมีบ้างคือศาลาไว้หลบฝนรองรับผู้คนที่มาปฏิบัติธรรม แต่ที่พบคือสิ่งก่อสร้างไม่ใหญ่โหรุฐานนัก แต่เน้นความร่มรื่น อาจกล่าวได้ว่าวัดสวนแก้วมีบรรยากาศความเป็นสิริสวัสดิ์ คงไม่เกินความจริงและที่โดดเด่นของวัดนี้จะเน้นการให้สติปัญญาแก่ผู้เข้ามายังวัด พิธีกรรมงานบุญถวายสังฆทานแทบไม่มีให้เห็นสอดคล้องคำกล่าวที่ว่า วัดเป็นเนืองนาคูอย่างแท้จริง แต่ทั้งนี้เกิดขึ้นได้ด้วยคามมุ่งมั่นในหลักการเพื่อพัฒนาวัดให้เป็นศูนย์กลางของชุมชนโดยทำหน้าที่พัฒนาสังคม ในแง่คนของชาติ ในฐานะวัดเป็นสมบัติส่วนรวม สิ่งที่ได้คือเป็นสถานที่ที่เป็นสาธารณสมบัติให้ทุกคนเข้ามาเรียนรู้ อบรม บริหารจิต จากกิจกรรมของวัดครอบคลุม ทั้งสังคม อารมณ์และด้านปัญญาแก่คนในชาติ และผลที่ตามมาคือเป็นสถานสงเคราะห์อาชีพ เป็นตลาดชุมชนที่นับวันจะเลือนหายไปตามระบบทุนนิยมจากภายนอก และแหล่งท่องเที่ยว โดยเฉพาะรูปแบบการท่องเที่ยวเชิงจิตวิญญาณสำหรับผู้สูงวัย จากการที่วัดสวนแก้วมีความเป็นธรรมณีสถานทั้งด้านบรรยากาศสิ่งแวดล้อมสถานที่เอื้อต่อการเที่ยวชมสัมผัสความเป็นธรรมชาติ สัมผัสธรรมะเสริมจิตปัญญาอันเป็นการผ่อนคลายทางจิตปัญญา จุดเด่นของวัดสวนแก้วซึ่งเป็นที่รู้จักอย่างกว้างขวางคือ ความเป็นธรรมชาติความเป็นสวนและความเป็นธรรมปัญญาตอบสนอง กาย จิต และปัญญา แก่ผู้มาเดินชมหรือนั่งรถชมภายในวัดอย่างช้า ๆ ร่วมกิจกรรมทางวัด โดยเฉพาะลานธรรมบริเวณน้ำตกจำลองซึ่งผู้คนมักเข้าไปไม่ถึง (สัมภาษณ์เจ้าหน้าที่วัด) ได้สัมผัสธรรมะ ธรรมชาติ อาหาร ความเงียบสงบ ตั้งอยู่ในป่าชนบท ทั้งที่วัดตั้งอยู่ท่ามกลางชุมชนเมืองที่คึกคักแลมาเรียงรายล้อมรอบ ความเป็นเมืองกำลังขาดแคลนสถานผ่อนคลายเติมเต็มบุญที่มีความพร้อมด้วยความเป็นธรรมณีสถาน วัดในฐานะเป็นสถานปฏิบัติธรรมเป็นศูนย์กลางของชุมชน การพัฒนาและจัดการตามหลักสัปปายะ จึงสามารถเป็นศูนย์รวมทางจิตใจและศูนย์ของชุมชนอย่างแท้จริงอย่างเช่น การท่องเที่ยววัดจะเกิดขึ้นตามมาเองทั้งนี้เพราะชาวพุทธจะเข้าวัดอยู่แล้ว ความเป็นสัปปายะคือความเป็นวัดตามนัยพุทธศาสนา วัดสวนแก้วได้ดำรงและดำเนินต่อความเป็นวัดตามหลักสัปปายะอย่างแท้จริง

ข้อเสนอแนะ

1. ข้อเสนอแนะเพื่อนำไปใช้

- 1) ด้านกลยุทธ์บริหารสถานที่
การพัฒนาวัดให้เป็นธรรมณีสถานตามหลักสัปปายะนี้ได้เป็นต้นแบบของวัดตามแนวพุทธอย่างแท้จริง เป็นการชะลอความเป็นไทยความเป็นพุทธที่ยังสัมผัสได้
- 2) ด้านโครงสร้างบริหาร
วัดมีผู้เกี่ยวข้องกับวัดมีความเข้าหลักสัปปายะและสามารถแปลงให้เป็นรูปธรรม บริหารจัดการทั้งภูมิทัศน์ การต้อนรับ ประชาสัมพันธ์ วัดจึงเป็นศูนย์กลาง ศูนย์รวมกิจกรรมของชุมชน
- 3) ด้านเป็นศูนย์กลางของชุมชน
วัดในฐานะเป็นสถานบุญ มรดกของชาติ ควรคำนึงถึงหลักสัปปายะในการพัฒนาและจัดการวัดเพื่อนำศาสนิกชนให้ถูกทาง สิ่งอื่นโดยเฉพาะการเที่ยววัด แสงบุญจะเกิดตามมาแม้ห่างหายไปบ้าง ซึ่งการท่องเที่ยวแรกเริ่มเกิดการแสวงบุญนั่นเอง

2. ข้อเสนอแนะในการวิจัยครั้งต่อไป

- 1) ควรวิจัยเกี่ยวกับรูปแบบบริหารและการจัดของวัดสวนแก้ว
- 2) ควรวิจัยเกี่ยวกับบทบาทของวัดในฐานะเป็นศูนย์กลางของชุมชน
- 3) ควรวิจัยอุปสรรคและปัญญาเพื่อความยั่งยืนของการพัฒนาวัดและชุมชน ตามแนวทางสัปปายะ

เอกสารอ้างอิง

- กรมการศาสนา. (2542). “คู่มือพระสังฆาธิการว่าด้วยพระราชบัญญัติกฎระเบียบและคำสั่งของคณะสงฆ์”. กรุงเทพฯ: กองแผนงาน.
- จิราวดี รัตนไพฑูรย์ชัย. (2557). หนังสือพิมพ์กรุงเทพธุรกิจ Section : ASEAN+ ปีที่ 3 ฉบับที่ 153 วันอังคารที่ 26 สิงหาคม 2557 หน้า 1 คอลัมน์ “รู้เขา รู้เรา รู้อาเซียน”. กรุงเทพฯ: กองแผนงาน, หน้า 223-228.
- พระครูปลัดสำรวย สิริสาโร (ช่างกระโทก). (2555). บทบาทพระสงฆ์ในการส่งเสริมคุณธรรมจริยธรรมในอำเภอวังน้อย จังหวัดพระนครศรีอยุธยา. วิทยาลัยนิพนธ์ปริญญาพุทธศาสตรมหาบัณฑิต บัณฑิตวิทยาลัย มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย.
- พระธรรมปิฎก (ป.อ. ปยุตฺโต). (2551). พุทธธรรม ฉบับประมวลธรรม. พิมพ์ครั้งที่ 17. กรุงเทพฯ: โรงพิมพ์พระพุทธศาสนาของมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย.
- พระไตรปิฎก. (2560). ความเป็นสัปายะ. [ออนไลน์] สืบค้นเมื่อ 1 สิงหาคม 2560 จาก <http://www.geocities.ws/tmchote/tpd-mcu/tpd04.htm>
- พระพุทโธสาจารย์. (2548). คัมภีร์วิสุทธิมรรค. แปลและเรียบเรียงโดย สมเด็จพระพุฒาจารย์ (อาจ อาสภมหาเถร). พิมพ์ครั้งที่ 6. Taiwan: The Corporate body of the Buddha Educational Foundation.
- มหามกุฏราชวิทยาลัย. วิสุทธิมรรคแปล ภาค 3 ตอน 2. กรุงเทพฯ: โรงพิมพ์มหามกุฏราชวิทยาลัย.
- พระมหาบุญพิเชษฐ์จันทร์เมือง. (2553). การจัดการท่องเที่ยวในพระอารามหลวงชั้นเอก ในเกาะรัตนโกสินทร์. วิทยานิพนธ์ปริญญาวิทยาศาสตรมหาบัณฑิต (สาขาวิชาการวางแผนและการจัดการท่องเที่ยวเพื่ออนุรักษ์สิ่งแวดล้อม). มหาวิทยาลัยศรีนครินทรวิโรฒ. [ออนไลน์] สืบค้นเมื่อ 10 กรกฎาคม 2560 จาก http://thesis.swu.ac.th/swuthesis/Eco_Pla_Man/Bunphichet_C.pdf.
- สำนักงานพระพุทธศาสนา. (2552). “ข้อมูลพื้นฐาน ปี 2551”. [ออนไลน์] สืบค้นเมื่อ 15 มกราคม 2560 จาก <http://www.onab.go.th>.
- สำนักงานกองทุนสนับสนุนการสร้างเสริมสุขภาพ (สสส). (2560). ความหมายที่แท้จริงของสัปายะ. [ออนไลน์] สืบค้นเมื่อ 15 มกราคม 2560 จาก <https://www.thaihealth.or.th/Content/39022-7%20>.
- วิกิพีเดีย. (2561). ประวัติวัดสวนแก้ว. [ออนไลน์] สืบค้นเมื่อ 15 มกราคม 2561 จาก <http://th.wikipedia.org/wiki/>.